

Posudek školitele disertační práce

Název práce: **Institucionalizace českého stranického systému po roce 2002**

Autor práce: PhDr. Vladimír Hanáček

Jméno školitele: PhDr. Jan Bureš, Ph.D.

Práce je obhajována na Ústavu politologie FFUK

Hodnocení:

Předložená disertační práce Vladimíra Hanáčka je výsledkem jeho dlouhodobého výzkumu problematiky fenoménu institucionalizace českých politických stran. Autor k této či podobné problematice publikoval v letech 2010-2015 celkem 14 studií či odborných článků; tato témata také prezentoval ve svých vystoupeních na několika odborných konferencích. Problematiku české či středoevropské politiky také přednášel na některých vysokých, resp. vyšších odborných školách.

Předložená práce kolegy Hanáčka je v teoretické rovině založena především na konceptu institucionalizace stranických systémů Scotta Mainwaringa (modifikovaném na český případ zejména v textech Vlastimila Fialy), resp. institucionalizace politických stran Angela Panebianca. Cílem jeho práce je analyzovat vývoj českého stranického systému a jeho proměny v letech 2002 – 2017. Specificky se zaměřuje především na parlamentní volby v roce 2010, které jsou autorovi okamžikem destabilizace stranického systému. Hanáček ukazuje klíčový faktor stability českého stranického systému do roku 2010, který mu je „přítomnost tradičních, ideově jasně vyprofilovaných víceméně historických politických stran,“ zatímco v roce 2010 začíná být tento systém destabilizován (deinstitucionalizace a dekonsolidace českého stranického systému) nástupem nových stranických aktérů, reprezentovaných zejména „podnikatelských stran,“ jako jsou věci veřejné a hnutí ÚSVIT.

Analýza míry institucionalizace českého stranického systému je prováděna výzkumem klíčových dimenzí této institucionalizace, kterými jsou stupeň voličské volatility, stáří jednotlivých stran a stupeň jejich organizovanosti.

Autor následně analyzuje vývoj českého stranického systému po roce 1989. Za hlavní zlom v tomto vývoji považuje V. Hanáček sněmovní volby 2010, které přinesly několik zásadních proměn stranického systému: oslabení obou hlavních pólů systému na úkor nových stran, přetrvávající dualitu české pravice v podobě dvou středně velkých stran a téměř úplné vyprázdnění prostoru středu stranicko- politického kontinua, posilující dostředivé účinky soutěže. Volby v roce 2013 pak podle autora přinesly prohloubení diskontinuitního vývoje tohoto systému, když došlo k faktickému zhroucení jednoho pólu systému a jeho proměně

v malou stranu; zároveň se zvýšil počet relevantních aktérů, a konečně nová politická hnutí (ANO 2011) dokázala získat výraznou voličskou podporu.

V tomto smyslu autor ukazuje problematičnost teze o vzniku nové štěpící linie české společnosti (ve volbách 2010), totiž linie zavedené strany vs. protestní formace. Hanáček přesvědčivě dokazuje, že hlavní protestní strana těchto voleb, Věci veřejné, dokázaly výraznou voličskou podporu velmi rychle ztratit svým okamžitým vládním angažmá a následným rozkladem poslaneckého klubu a v důsledku toho rychlou ztrátou volební podpory v dalších typech voleb. Na druhé straně je možné polemizovat s autorovým tvrzením (s. 36), že voličská expanze hnutí ANO neprobíhá zcela souměrně na obě strany, protože vlevo „naráží na pevnou hráz početného skalního elektorátu ČSSD.“ Dnes se však spíše situace jeví zcela opačně, totiž, že ANO se daří dál marginalizovat voličskou podporu ČSSD, zatímco možnosti jeho expanze k voličům, středo-pravicových stran se zřejmě již vyčerpaly.

Za nejzajímavější a nejpřínosnější část práce považuji 5. kapitulu, věnovanou analýze míry institucionalizace hlavních českých politických stran ve zkoumaném období. Autor postupně zkoumá míru institucionalizace (ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, ODA, US, SZ, TOP 09) v několika hlavních aspektech: schopnost strany postavit kandidátky ve všech typech voleb, způsob financování politické strany, velikost členské základny strany, rovnoměrnost územního rozptylu členské základny a volebních výsledků, přítomnost strany v médiích a absenci frakčních aktivit a vnitrostranických štěpení. Autor zde shromáždil a analyzoval úctyhodné množství dat jak o vývoji členské základny, počtu a teritoriálním rozmístění místních organizací, tak zejména o financování těchto politických stran, a to jak ve vazbě ke státním dotacím, tak pokud jde o procentuální zastoupení členských příspěvků a sponzorských darů. Zde zajímavě dokazuje, že například v ČSSD i přes četné vnitrostranické konflikty vykazovala výrazně menší vnitřní štěpení než pravicové strany.

Za zvláště přínosnou považuji analýzu institucionalizace nových protestních stran, tedy v autorově práci zaměřenou na Věci veřejné, ANO 2011 a Úsvit. Kolega Hanáček se snaží na základě teoretické literatury vymezit klíčové znaky těchto nových protestních hnutí, jejichž společným jmenovatelem je pojem antiestablishment (strany a hnutí přinášejí novou štěpící linii mezi politickou třídou a lidem a staví se tak do opozice vůči stávajícím politickým stranám a politikům). Zde kolega Hanáček poukazuje na zajímavý paradox, že totiž tyto nové strany, rétoricky se často vymezující jako antiautoritářská a veskrze demokratická hnutí občanů proti „starým strukturám“ jsou ve skutečnosti elitními stranami, budovanými jako silně personalizované platformy spojené s osobností jednoho výrazného lídra.

Autor následně dochází k závěru, že krize českého stranického systému naplno propukla v roce 2010, což dokládá pětinasobným nárůstem vněsystémové voličské volatility. Za hlavní příčinu krize „tradičních politických stran“ (zejména ODS a ČSSD) autor považuje zejména nedostatečné zakotvení těchto stran ve společnosti z hlediska poměru počtu členů stran k celkové populaci, což se promítlo zejména v otázce financování takových stran tím, že se staly naprosto závislé na státních příspěvcích. To v těchto stranách posílilo fenomény, jako je korupce, klientelismus a nepotismus, které zase v důsledku oslabily voličskou podporu takových stran. Na druhé straně nové protestní strany, nastupující do systému výrazněji po roce 2010, trpí jednak nízkým stupněm institucionalizace, a jednak jsou navíc finančně zcela závislé na hlavním patronovi, který je zpravidla předsedou takové strany. Vysoká míra nestability hlavních stranických aktérů odpovídá podle Hanáčka také vysokému stupni nestability mezistranických interakcí, kdy v každém z dosud trvajících volebních období dochází k realizaci fakticky zcela nové koaličně-opoziční opce a tedy i opakující se přestavbě mezistranických interakcí z hlediska mechanismu stranického systému. Deinstitucionalizace stranického systému je tak od roku 2010 způsobována zejména voličským oslabením čtyř hlavních politických stran a následným nástupem nových, antiestablishmentových stran.

Práci kolegy Vladimíra Hanáčka považuji za přínosnou a zajímavou. Autor prokázal schopnost samostatné vědecké práce, založené na jasně vymezeném teoretickém základě. Shromáždil relativně velké množství dat, na základě nichž a s pomocí teoretického vybavení následně provedl analýzu vývoje a současného stavu institucionalizace českých politických stran s přínosnými a originálními závěry.

Práci proto velmi rád doporučuji k obhajobě.

V Dobříši, dne 19. 6. 2019

PhDr. Jan Bureš, Ph.D.